№ 94 Յունիսի 6 (18) **1880** Յունիսի 6 (18) № 94

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի։ Առանձին համարները 5 կոպէկով։

—

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

—

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ“

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)

—

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով։

—

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Դումայի վճիռը։—Ներքին տեսութիւն։ Նամակ Շուշուց։ Նամակ Ղարսից։ Նամակ Ախալքալաքից։ Նամակ Աստրախանից։ Նամակ Խմբագրին։ Ներքին լուրեր։—Արտաքին տեսութիւն։ Գօշէն Ֆրանսիայում։ Թիւրքիա։ Անգլիայի ներքին գործերը։ Նամակ Թիւրքիայից։ Արտաքին լուրեր։—Յայտարարութիւններ։

ԴՈՒՄԱՅԻ ՎՃԻՌԸ

—

Յունիսի 2-ին Թիֆլիսի Դումայի մէջ կայացաւ մի վճիռ, որ ցոյց է տալիս թէ մեր քաղաքային վարչութիւնը կամենում է նոր միջոցների ձեռք տալ քաղաքային տնտեսութիւնը բարւոքելու համար։

Դուման վճռել է մի քաղաքային փոխառութիւն անել 750,000 րուբլ գումարով։

Դեռ 1873 թւին մենք «Մշակի» մէջ շատ անգամ խօսել ենք քաղաքային փոխառութեան անհրաժեշտութեան մասին, բացատրելով նրա էութիւնը։ Եւ ճշմարիտ, ինչպէս շատ անգամ կրկնած էինք, կան ծախսեր, որ քաղաքը երբէք չէ կարող անել իր մշտական, սովորական եկամուտից, այն ինչ այդ ծախսերը անհրաժեշտ են։ Օրինակ ջրանցքը, քաղաքի բնակիչներին մաքուր ջուր տալը՝ անհրաժեշտ ծախսերից մինն է։ Բայց եթէ քաղաքը այդ անհրաժեշտ ծախսը անելու համար վախենայ փոխառութենից, —այն ժամանակ երբէք չի իրագործի ջրանցքը։

Նոյն ինքն քաղաքային ինքնավարութեան կանոնադրութիւնը թոյլ է տալիս քաղաքին առանց տէրութեան թոյլտւութեան փոխառութիւն անել, այն պայմանով, որ փոխ առած գումարը չը գերազանցի քաղաքի նախընթաց երկու տարւայ մուտքի գումարից։ Եթէ անելու փոխառութեան գումարը գերազանցելու լինի յիշեալ քաղաքային գումարներից, այն ժամանակ պիտի մինիստրութիւնից խնդրվի թոյլտւութիւն, որ վաւերացնելով փոխառութեան պայմանները, պիտի տեղեակ լինի ինչ աղբիւրներից քաղաքը դիտաւորութիւն ունի տարւոյ տարի վճարել իր յանձն առած պարտաւորութիւնները։

Վախենալ փոխառութենից կարող են միայն կամ յետադէմ մարդիկ, որոնք ամեն նորութենից վախենում՝ են, կամ նրանք, որոնք համոզված են թէ այժմեան քաղաքային վարչութեան ներկայացուցիչները անընդունակ կը լինեն փոխառութենից ստացած գումարով որ և է օրինաւոր գործ կատարել։

Ինչ և իցէ սկզբունքով չէ կարելի չը համակրել քաղաքային փոխառութեան գործին, որ միջոց կը տայ քաղաքին զանազան օգտաւէտ և անհրաժեշտ հիմնարկութիւններ իրագործել և շէնքեր կառուցանել։

Մասնաւոր և հասարակական տնտեսութեան մէջ զանազանութիւնը այն է, որ մասնաւոր անձը կարող է և պէտք է խնայողութեան համար կարգադրէ իր ծախսերը իր եկամուտներին համեմատ, իսկ հասարակական հիմնարկութիւնը, քաղաքը, համայնքը, կամ պետութիւնը, երբ ունի անհրաժեշտ ծախսեր, պէտք է անպատճառ միջոցներ գտնի այդ ծախսերն անելու համար։

Քաղաքը չէ կարող ասել՝ ես փող չունեմ, ուրեմն թող քաղաքացիները զրկվեն մաքուր ջրից և փողոցի լուսաւորութիւնից։ Ոչ, այդ ծախսերը անհրաժեշտ են, ուրեմն եթէ քաղաքային պատրաստի գումարներ չը կան, պէտք է փոխառութիւն անել։

Մի և նոյն ժամանակ առած փոխառութեան միջոցով կատարված բարեկարգութիւնները իրանք էլ, եթէ օրինաւոր կերպով կատարվեն, կը բարձրացնեն քաղաքի եկամուտները, կը դառնան քաղաքի համար եկամտի նոր աղբիւրներ։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

—

12 մայիսի

Այս տարի թանգութիւնը Շուշում ծայրայեղութեան հասաւ, և եթէ մի քանի մարդասէրների օգնութիւնը չը լինէր, կատարեալ սով կընկնէր։ Քաղցածներին օգնելու համար կազմված յանձնաժողովը քաղաքիս աղքատներին մեծապէս օգնեց, բայց գիւղերի վիճակը անտանելի էր. ամեն օր զանազան կողմերից սրտամաշ լուրեր էին մեզ հասնում։ Ասում են Ջիւանշիր գաւառի բնակիչները երկար ժամանակ քաղցած մնալով, զանազան կենդանիների գէշերով են կերակրվելիս եղել։ Ջիւանշիրի գաւառապետը իր ժողովրդի դրութիւնը յայտնելով նահանգապետին, տէրութիւնից մեծ օժանդակութիւն է ստացել։ Յոյս ունենք, որ նա արդարութեամբ մատակարարելով ժողովրդին իր ստացած նպաստը, ճշգութեամբ մանրամասն հաշիւ կը տայ։ Թէև անցեալ տարի մուկն ու մարախը Շուշու գաւառին այնքան չէին վնասել՝ որքան ուրիշ տեղերին, բայց դարձեալ սարսափելի եղաւ թանգութիւնը, որի պատճառների մեծ մասը արուեստական էին. օրինակի համար պ. Հախվերդեանը հազարաւոր չետվերտներով ցորեն էր հաւաքել տուել ու մի շուշեցի վաճառականի ճարպիկ օգնութեամբ ծածուկ իրաւունք ստացել և ցորենը փախցրել էր Գանձակ։

Անցեալ շաբաթ Ար. վարդապետ Սեղրակեանը ճանապարհ ընկաւ դէպի ս. Էջմիածին առանց մի որոշ բան յայտնելու իր վերադարձի մասին։ Նա հեռացաւ. Շուշուց երկու կուսակցութիւնները միմեանց հետ հաշտեցրած ու երկուսիցն էլ բաւական։ Ասում են, որ նրան խոստացել են աւելի բարձր պաշտօն տալ. եթէ ճիշդ լինի մեր լսածը ու հ. Սեղրակեանը կրկին չը վերադառնայ, այն ժամանակը շատ ցաւալի պիտի լինի, որ մեր Շուշու պէս մի թեմ զրկվի այնպիսի մի անխոնջ մշակից և ուսումնարանների անձնուէր պաշտպանից։ Համարձակ կարելի է ասել հ. Սեղրակեանն էր միայն, որ կարողացաւ մեր ուսումնարանները սոյն նախանձելի և ծաղկեալ դրութեանը հասցնելու։ Լսվում է որ հոգաբարձութիւնը հրաւիրել է առաջիկայ տարվայ համար և պ. Ս. Մանդինեանին։ Ասում են այս տարի պ. Աղասարեանը մտադիր է իր պաշտօնը թողնել (թէև մինչև հիմայ էլ թողածի պէս էր), որովհետև չնորհիւ պրակտիկայի այնքան ժամանակ չունի, որ ուսումնարաններումն էլ ճշգութեամբ իր պաշտօնը կատարի։ Թողնում եմ ուսումնարանների յառաջադիմութեան, ուսուցիչների անձնուիրութեան և պ. Աղասարեանի գործունէութեան վրա մանրամասն խօսելը մինչև քննութիւնների վերջանալը։

Օրերումս Շուշում վախճանվեցաւ մի շատ ծեր մարդ. յայտնի չէ թէ քանի տարեկան էր, միայն նա մի քանի տարի էլ սրանից առաջ էր տեսել իր հինգերորդ սերունդը՝ թոռան թոռը։ Նրա թաղումը մեծ հանդէսով կատարեցին. 2000 րուբլուց աւելի, ասում են, միայն թիկանների համար է ծախսված։ Մի շաբաթվայ ընթացքում Շուշին կորցրեց մօտ 5000 րուբլ, Ջատկվայ և նոյն օրվայ թիկանների համար։ Հ. Սեղրակեանի քարոզը այս յիմար սովորութեան դէմ ապարդիւն մնաց։ Տխուր և զարմանալի երևոյթ է շուշեցիների մէջ իրենց մեռնելու ժամանակը մի չնչին բան անգամ չեն կտակում ազգային գործերի, կամ դպրոցի համար, մինչդեռ հազարներ մսխվում են թաղման վրա ի զուր տեղը և վատ օրինակ լինում միւսներին։

Այս շաբաթ Շուշու դատարանում կը քննվի մեղրեցւոց եկեղեցւոյ երեսփոխի գործը ժողովրդեան հետ։ Ժողովուրդը երեսփոխից հաշիւ է պահանջել և նա փոխանակ օրինաւոր հաշիւ տալու, յարձակվել է ժողովրդի վրա և մի երկուսին լաւ ծեծել ու քլչոցներով ճանապարհ դրել։ Աւելորդ եմ համարում սրա մասին երկայն ու բարակ գրել, քանի որ սոցա տիպերը ու գործունէութիւնները վաղուց ծանօթ են ընթերցող հասարակութեանը։

Գողութիւնների լուրերը քաղաքումս օրից օր աւելի են լսելի լինում. քաղաքի անմաքրութեան մասին էլ աւելորդ է գրել։ Բայց զարմանում ենք, որ «Մեղուի» պ. Թղթակիցը ոստիկանութեանը անզօր է գտնում սոցա առաջը առնելու համար և մինչև անգամ հրապարակաւ նրանցից շնորհակալութիւն է յայտնում, (Մեղու № № 26 և 27)։ Շաբաթ չէ անցնում, որ չը լսենք թէ սրա տան վրա յարձակվեցին, նրա տունը կողոպտեցին. եթէ չեմ սխալվում, կարծեմ հէնց պ. Թղթակցի տան վրա էլ են յարձակվել։ Ուրեմն ինչ կը նշանակէ փոխանակ ուղիղը գրելու, շողոքորթել։ Եթէ Շուշում այնքան սաստիկ չէ յափշտակութիւնը, դրութիւնը այդ տների ամրութեան շնորհիւն է։ Հարուստների տները նմանվում են անառիկ և ամուր բերդերի, իսկ աղքատների տներում ոչինչ չը կայ կողոպտելու։ Բայց գիւղերում ոչ թէ մարդու եղած չեղածը, նոյն իսկ հէնց իր գլուխն էլ ապահով չէ։

Երկրորդ՝ եթէ գեպուտատը կարողանում է խեղճ քաղաքացիներից տարին երկու անգամ փող ժողովել, իբր փողոցների նորոգութեան համար, եթէ կարողանում է ամեն մի տան վրա մի մի լապտեր ծախել հատը 10 ր., որ 3 ր. էլ չարժէ ու մէկէլ նոքա անյարմար են համարում և նորից ուրիշ լապտերներ գնում, եթէ կարողանում է բուլվարի համար փող ժողովել, եթէ կարողանում է քաղաքացիներից մարդիկ. կամ նոցա փոխարէն փող պահանջել, որպէս զի գիշերը փողոցներում շրջեն, եթէ կարողանում է մշակներին ճանապարհի, բուլվարի և այլ գործերի համար ձրի բանացնել, եթէ կարողանում է հազար ու մէկ ճանապարհով քաղաքացիներից փող պահանջել, միթէ չէ կարող և փողոցների համար օրինաւոր կարգադրութիւն անել և հսկել, որ լուսակ պահեն, վերջապէս միթէ քաղաքը զրամագլուխ կամ արդիւնք չունի, որ կարող լինի գործ դնել քաղաքի անհրաժեշտ պիտոյքների համար։

Երէկ մեծ հանդէսով բացվեց քաղաքիս բուլվարը։ Այս առաջին անգամն է՝ որ Շուշում այնքան զբօսնող տեսանք. մօտ երկու հազար հոգի կը լինէին այր, կին, երեխայ։ Կանայք որոնց գուցէ կեանքի մէջ առաջի անգամը լինէր, որ դուրս էին եկել այնքան բազմութեան մէջ։ Պլաստունների բատալիօնի երաժշտութիւնը ածում էր նորաշէն բուլվարի մէջ։ Շուշին կամաց կամաց սկըսում է քաղաքի նմանվել. կը տեսնենք արդեօք բնակիչներն էլ կատարեալ քաղաքացիների կը նմանվեն, թէ ոչ։

Արցախեցի

ՆԱՄԱԿ ՂԱՐՍԻՑ

—

25 մայիսի

«Մշակի» 77-րդ համարում ապրիլի 13-ին Ղարսից գրած նամակը մի տխուր տպաւորութիւն արեց ինչպէս մեզ, նոյնպէս էլ շատերի վրա։ Այդ նամակը, որի մէջ նկարագրված էր Ղարսի մի քանի հոգևորականների պարսաւելի վարմունքը հանգուցեալ Կիրակոսի թաղման վերաբերութեամբ և պարզամիտ ամբոխի առաջ ծաղրելը դպրոցի և թատրոնի նշանակութիւնը, մեզ ստիպեց ցաւելու այդպիսի տխուր իրողութեանց վրա և ասելու։—Մենք գիտենք, որ „Մշակ“ լրագրի տըխուր և միանգամայն ազգու ձայնը արձագանք գտաւ համարեա ամեն մի ստորին դասակարգի մարդկանց մէջ, զարթեցրեց շատերի մէջ սէր, կարեկցութիւն և ողորմութիւն դէպի Հայաստանի ներկայ թշուառ վիճակը, նրա սովամահ ուղւոց աղետալի հեծեծանքը. շատերին հասկացրեց „միութիւն“ բառի նշանակութիւնը, շատ տեղերից բարձին կրօնական անտեղի նախապաշարմունքն ու տարաձայնութիւնները. ձուլեցին նոյնպէս շատերին ազգութեան մի բովի մէջ մի մարմին կազմելով։ Բայց մինչև ցայժմ անզօր գտնվեց ազդելու այդպիսի քնած և լոկ կոչումն ունեցող հոգևորականների անտարբեր սրտերի վրա։ Ահա այդպիսի քահանաներն են, որ իրանք չեն գործում, իսկ գործողներին էլ խոչընդոտ են լինում զանազան կծու հեգնաբանութեամբ։ Այդպիսիներն են, որ թոյլ են տալիս իրենց հազար ու մի տեսակ կեղտոտ և անպատշաճ բառերով պղծորել և խառնել պարզամիտ ժողովրդի խաղաղութիւնը, գրգռել